

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ
STUDII DE POPULAȚIE ȘI ISTORIA MINORITĂȚILOR

***Geneza, organizarea și funcționarea unei arhive ecleziastice.
Arhiva Episcopiei greco-catolice de Gherla de la
începuturi la Primul Război Mondial (1853-1916)***

(REZUMAT)

Coordonator științific:

Conf. Univ. dr. Ion Cârja

Doctorand

Gabriel Hoza

Cluj-Napoca, 2023

Cuvinte cheie: Biserica greco-catolică, arhivă, episcop, document, act, preot, parohie, canonic, Episcopia de Gherla.

CUPRINS

INTRODUCERE

1. Motivația alegerii temei
2. Sursele primare
 2. 1. Sursele inedite
 2. 2. Sursele editate
 2. 3. Memorialistica
 2. 4. Șematismele
 2. 4. 1. Șematismele de la Blaj
 2. 4. 2. Șematismele de la Oradea
 2. 4. 3. Șematismele Eparhiei Greco-Catolice de Gherla (Cluj-Gherla)
 2. 5. Presa
 2. 6. Teorie și practică arhivistică
3. Prezentarea literaturii de specialitate
4. Prezentarea structurii lucrării
5. Metodologia cercetării

CAPITOLUL I. Episcopia greco-catolică de Gherla . Organizare și funcționare

- I. 1. Unirea Bisericii din Transilvania cu Biserica Romei
- I. 2. Contextul istoric-ecclesial al înființării episcopiei.
- I. 3. Impactul sinoadelor provinciale asupra organizării diecezei.
 - I.3.1. Conciliul Vatican I și impactul său în BRU
 - I.3.2. Sinoadele Provinciale
 - I. 3.2.1. Primul Sinod Provincial, 1872
 - I. 3.2.2. Al II-lea Sinodul Provincial, 1882
 - I. 3.2.3. Al III-lea Sinodul Provincial, 1900
- I.4. Episcopii creatori și deținători de arhivă. Repere biografice
 - I.4. 1. Ioan Alexi
 - I.4. 2. Ioan Vancea de Buteasa
 - I. 4. 3. Mihail Pavel

- I.4. 4. Ioan Szabo
- I.4. 5. Vasile Hossu
- I.4. 6. Iuliu Hossu

CAPITOLUL II. Arhiva eparhială, repere generale. Prezentarea fondului

arhivistic

- II. 1. Considerații generale
- II. 2. Arhivele bisericești
- II.3. Fondul arhivistic Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla
 - II.3.1. Prezentare
 - II.3.2. Structurarea fondului arhivistic
- II. 4. Cum se scriau actele
 - II. 4.1. Modul de întocmire al actelor
- II.5. Activități de prelucrare a fondului
- II.6. Mecanisme de transmitere a corespondenței în contextul ecleziastic
 - II.6. 1. Transmiterea prin poșta
 - II.6. 2. Utilizarea telegrafului
- II.7. Registratura generală și modalitățile de înregistrare a actelor
 - II.7.1. Problema cotelor multiple
- II.8. Prezentarea protocoalelor din arhivă
 - II.8.1. Protocoale exhibitorii.
 - II.8. 2. Indicii
 - II. 8. 3. Protocoale consistoriale
 - II. 8. 4. Protocol consistorial scolastic
 - II. 8. 5. Protocoale capitulare
 - II. 8. 6. Documente financiare
 - II. 8. 7. Fonduri diecezane
 - II. 8. 8. Corespondență și documente școlare episcopie
 - II. 8. 9. Situații preoți și parohii

CAPITOLUL III. Administrație eparhială centrală, crearea și circulația

documentelor

- III. 1. Administrația episcopală

- III. 1.2. Cancelaria episcopului
- III. 1.3. Corespondența privată a episcopului
- III.1.4. Scrisorile Pastorale
- III.1.5. Circularele
- III.1.6. Vizitele canonice

III. 2. Capitlul catedral

- III.2.1. Documente emise în numele întregului capitol catedral
- III.2.2. Administrarea fondurilor și fundațiilor
- III.2.3. Documentele emise de canonici
 - III.2.3.1. Prepozitul capitular
 - III.2.3.2. Canonic școlar
 - III.2.3.2.1 Școala. Organizarea și funcționarea ei.
 - III.2.3.2.2 Clerici și seminarul central diecezan
 - III.2.3.3. Canonic cancelar
- III.2.4. Capitolul ca și executor testamentar

III.3. Consistoriul

- III.3.1. Tribunalul Matrimonial

CAPITOLUL IV. Administrația eparhială locală și documentele create de

aceasta

IV.1. Arhidiaconatul

IV.2. Vicariatul foraneu

IV.3. Protopopiatul

IV.3.1. Sinodul protopopial

- IV.3.1.1. Ședințele protopopiatelor din luna aprilie a anului 1858

IV.3.2. Protopopii corespondență cu episcopia

IV.3.3. Vizite canonice protopopiale

IV.4. Parohia

IV.4.1. Statutele active și pasive ale parohiilor.

IV.4. 2. Acte ale preotului sau ale membrii familiilor acestora

IV.4. 3. Depunerea jurământului de preot – mărturisirea credinței

IV.4. 4. Cereri de construire de biserici

- IV.4. 5. Senatul parohial
- IV.4. 6. Inventare parohiale
- IV.4.7. Cereri ale personalului neclerical
- IV.4. 8. Cereri ale preoților neuniți
- IV. 4. 9. Contribuții financiare ale preoților

CAPITOLUL V. Tipuri de documente create în contextul relațiilor externe ale episcopiei.

V.1. Documente create în contextul relațiilor cu Mitropolia

V.2. Documente create în contextul relațiilor cu celelalte episcopii din cadrul

BRU

V.3. Documente create în contextul relațiilor cu Nunțiatura și Sfântul Scaun

V.4. Documente create în contextul relațiilor episcopiei de Gherla cu alte episcopii latine și greco-catolice.

V.5. Documente create, circulația lor în contextul relațiilor episcopiei de Gherla cu autoritățile de stat civilă și militară

V.6. Administrația centrală prin Ministerul Cultelor

V.7. Administrația locală

V. 8. Diplome distincții

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

ANEXE

Prezentul proiect de cercetare, *Geneza, organizarea și funcționarea unei arhive eclesiastice. Arhiva Episcopiei greco-catolice de Gherla de la începuturi la Primul Război Mondial (1853-1916)*, își propune studierea documentelor emise de Episcopia Gherlei, mai târziu de Cluj-Gherla, din punct de vedere istoric și arhivistic în perioada menționată.

Demersul științific se dorește a se constitui într-o abordare nouă, pornind de la începuturile episcopiei greco-catolice de Gherla, trecând prin toate formele de organizare și funcționare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX, sub îndrumarea episcopilor Ioan Alexi (1856-1863), Ioan Vancea (1866-1868), Mihail Pavel (1873-1879), Ioan Szabo (1879-1911), Vasile Hossu (1912-1916), extrem de activi, harnici și motivați pentru a dezvolta această episcopie.

Înființarea Episcopiei de Gherla, în anul 1853, are o semnificație deosebit de importantă pentru întreaga istorie a Bisericii Greco-Catolice, deoarece în același an a avut loc și înființarea mitropoliei de la Blaj, dar și a unei alte episcopii, cea de la Lugoj. Din punct de vedere administrativ este un moment care presupune o abordare amplă, cu o dezvoltare în cancelariile episcopale. Înființarea episcopiei de Gherla este considerată o realizare și un mare câștig pentru românii din Nordul Transilvaniei, deși resursele materiale erau puține și determinarea ierarhilor în a o dezvolta se reflectă în documentele elaborate, în activitatea din cancelaria episcopală, păstrate în arhivă.

În lucrarea de față, subliniem faptul că păstrarea, catalogarea și arhivarea documentelor au reprezentat și reprezintă o necesitate esențială pentru buna funcționare a oricărei instituții. Încă de la înființarea Episcopiei de Gherla, s-a urmărit păstrarea documentelor, prin constituirea unei arhive curente în cadrul diecezei. În acest context, episcopii au fost motivați să emită documente (circulare), prin intermediul cărora îndemneau la înființarea unui „arhiv” la nivel diecezan și la continuarea arhivelor vicariale, protopopiale și parohiale. De asemenea, acolo unde arhiva lipsea, mai ales în cadrul unor parohii, se îndemna la înființarea acesteia de îndată, sub supravegherea protopopului.

Prezentul proiect de cercetare, care se constituie în elaborarea și susținerea unei teze de doctorat, are în vedere cercetarea și studierea în principal a *Fondului Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla*, păstrat la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj. Acest fond de arhivă al Episcopiei Gherlei, deși este unul dintre cele mai cercetate fonduri de arhivă, încă nu a fost studiat în întregime, atât din cauza numărului mare de documente cât și a complexității întregului

fond arhivistic. Astfel, scopul acestei lucrări este de a sintetiza și organiza toate tipurile de documente disponibile din acest fond, punând în context evenimentele istorice semnificative pentru a facilita cercetarea și studiul acestora din perspectiva documentelor de arhivă.

Alegerea temei de cercetare are conotații și rădăcini în preocupările personale, încă din perioada studenției la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, când am inițiat proiecte studențești legate de istoria bisericii. În calitate de preot al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică, interesele mele academice au persistat, fiind stimulat constant de dorința de a studia și aprofunda cunoașterea despre Biserica din care fac parte. În plus, lucrez de câțiva ani la Serviciul de Arhivă al Primăriei municipiului Cluj-Napoca, o experiență care m-a ajutat să înțeleg în profunzime structura și organizarea unei arhive. Deși arhiva bisericească se deosebește de cea a unei instituții publice, aceasta îmi oferă oportunitatea de a înțelege mai bine mecanismele interne de funcționare. De asemenea, în rolul meu de preot, am putut recunoaște și astăzi unele dintre mecanismele de funcționare ale episcopiei, care în anumite aspecte au rămas aceleași.

În urma examinării fondurilor arhivistice ale Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Cluj, am conceput un proiect de cercetare centrat pe crearea, circulația și păstrarea documentelor în cadrul arhivei Episcopiei Greco-Catolice de Gherla, punând accent pe funcționarea arhivei centrale și a administrației episcopale. Importanța acestei teme de cercetare este deosebită pentru că oferă o privire minuțioasă asupra gestionării documentelor dintr-o instituție bisericească de marcă într-o etapă deosebit de complexă din istoria Transilvaniei. Explorarea acestor elemente va contribui la o înțelegere mai profundă nu doar a istoriei particulare a Episcopiei Greco-Catolice de Gherla, dar și a contextului istoric în care aceasta a funcționat. În cadrul acestei cercetări, ne propunem să analizăm în detaliu procesul de generare, circulație și păstrare a documentelor în arhiva Episcopiei Greco-Catolice de Gherla, studiind în special modalitatea prin care fiecare episcop și-a modelat și adaptat structura administrativă în concordanță cu nevoile specifice ale propriei episcopii. Prin urmare, acest demers de investigație include analiza documentelor generate direct de episcop și episcopie, dar și a celor provenite de la canonici și alte structuri administrative, incluzând entitățile subordonate fiecărui canonic, protopop și preot, precum și documentele emise de credincioși în contextul diverselor probleme sau situații întâmpinate.

Această cercetare are ca principal obiectiv oferirea unei perspective detaliate și cuprinzătoare asupra procesului de creare, circulație și conservare a documentelor în arhiva Episcopiei de Gherla în intervalul de timp analizat. Totodată, investigația își propune să analizeze în profunzime relevanța documentelor pentru Episcopia de Gherla și maniera în care acestea erau gestionate în cadrul administrării instituției. Prin această analiză, se dorește o mai bună înțelegere a rolului pe care documentele îl aveau în procesul decizional al Episcopiei de Gherla și cum acestea influențau hotărârile luate de conducerea instituției.

De asemenea, un alt aspect de interes în cadrul acestui demers investigativ îl constituie studiul arhivei ca entitate, examinându-se organizarea, funcționarea și relevanța acesteia. Această abordare asupra arhivei va oferi o mai bună înțelegere a sistemului de organizare și administrare a documentelor în arhivă și a modului în care acestea erau folosite în procesul administrativ al Episcopiei de Gherla. Această cercetare asupra documentelor din arhiva Episcopiei de Gherla este esențială, deoarece aduce o contribuție valoroasă la studiul istoriei bisericești, oferind o imagine cuprinzătoare asupra modului în care Episcopia de Gherla era administrată.

Unul dintre aspectele centrale pe care le va explora studiul de față este transformarea aparatului birocratic al Episcopiei de Gherla de-a lungul timpului și modul în care această dinamică a contribuit la crearea volumului mare de documente arhivistice care s-au păstrat până în prezent. Această înțelegere a dezvoltării aparatului birocratic al episcopiei va facilita o mai bună cunoaștere a evoluției modului de administrare a instituției în decursul timpului. În plus, acest studiu își propune să analizeze metodele de conducere și administrare în structurile subordonate episcopului, precum vicariatul, protopopiatul, parohiile, școlile confesionale și mănăstirile. Investigația va explora și relațiile Episcopiei de Gherla cu alte instituții bisericești cum sunt Sfântul Scaun, Mitropolia, alte episcopii, dar și cu instituțiile seculare, ale perioadei respective. Această înțelegere a interacțiunilor episcopiei cu alte instituții ne va oferi o mai bună cunoaștere a contextului în care funcționau activitățile episcopiei și a modului în care acestea erau influențate de factori externi.

Prezentul proiect de cercetare *Geneza, organizarea și funcționarea unei arhive ecleziastice. Arhiva Episcopiei greco-catolice de Gherla de la începuturi la Primul Război Mondial (1853-1916)* este o abordare științifică a modului de creare și formare a actelor în instituția ecleziastică a Episcopiei Gherlei. Demersul nostru îl abordăm prin prezentarea surselor inedite, în primul rând fondul arhivistic al Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, care ne

oferă sursele cele mai importante de cercetare. În demersul nostru prezentăm și sursele de documente ale bisericii , ca de exemplu documentele emise de conciliile provinciale, dar și volume de documente publicate de diferiți cercetători. Prezentarea câtorva volume de memorialistică ale unor personalități preoți sau ierarhi, șematismele publicate de către Episcopia Gherlei ocupă de asemenea un loc important. Aceste surse merită și o altfel de abordare și prezentare. În plus foarte importante pentru demersul nostr, deși reduse cantitativ, câteva lucrări de teorie arhivistică sunt importante pentru a arăta înțelegerea unei arhive complexe și a unei cercetări arhivistice. Prezentarea literaturii de specialitate cu privire la istoria bisericii greco-catolice în general și la cea a Episcopiei de Gherla în special este importantă pentru a sublinia aspecte legate de păstrarea și de cercetarea documentelor.

Lucrarea are cinci capitole, după cum urmează: *I Episcopia greco-catolică de Gherla (Cluj-Gherla). Organizare și funcționare, II Arhiva eparhială, repere generale. Prezentarea fondului arhivistic, III. Administrație eparhială centrală, crearea și circulația documentelor, IV. Administrația eparhială locală și documentele create V. Tipuri de documente create în contextul relațiilor externe ale episcopiei.*

Capitolul I *Episcopia greco-catolică de Gherla (Cluj-Gherla). Organizare și funcționare* prezintă un istoric al Episcopiei de Gherla în contextul unificării Bisericii din Transilvania cu Biserica Romei. Este esențial să examinăm atât procesul de înființare a episcopiei cât și contextul socio-politic în care aceasta a luat naștere. Sinoadele provinciale au fost organizate ulterior participării unei delegații din cadrul Mitropoliei Greco-Catolice din Transilvania la Conciliul Ecumenic Vatican I, sub conducerea lui Vancea. Cele trei sinoade provinciale desfășurate în anii 1872, 1882 și 1900 au avut un impact pozitiv asupra organizării și administrării Bisericii în toate dimensiunile sale, inclusiv în ceea ce privește Episcopia de Gherla. În etapa de înființare, Episcopia de Gherla a început să își dezvolte propriul său sistem arhivistic. Biografiile episcopilor devin relevante în această analiză, întrucât liderii instituționali sunt responsabili pentru generarea documentelor și pentru numirea reprezentanților care vor gestiona aceste informații. În structura episcopiei, episcopul este cel care numește arhivarul și notarul episcopal. Cheia depozitului de arhivă se află sub autoritatea exclusivă a episcopului.

Capitolul II *Arhiva eparhială, repere generale. Prezentarea fondului arhivistic* prezentăm o descriere detaliată a fondului arhivistic al Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, fondul cuprinde documente datând din perioada 1834-1948. Acest capitol abordează

dimensiunile fondului, măsurate atât în termeni de lungime matriliniari cât și de numărul total de documente. De asemenea, se urmărește evoluția acestui fond arhivistic începând cu anul 1948 moment când Biserica Greco-Catolică a fost desființată și până în 1971, arătând locațiile de depozitare și etapele care au dus la cercetarea ulterioară a materialului arhivistic. Capitolul prezintă și aspecte legate de modalitățile de redactare a documentelor, precum și despre metodele de transmitere ale acestora. Pentru a oferi un cadru analitic riguros, se examinează protocoalele existente în arhivă, folosindu-se inventarul ca material de referință pentru cercetare.

Capitolul III. *Administrație eparhială centrală, crearea și circulația documentelor*, arăt că în contextul administrației bisericești, Episcopia de Gherla servește ca un exemplu de administrare ecleziastică eficientă, accentuând importanța rolului pe care îl joacă episcopul Ioan Alexi și ceilalți episcopi în stabilirea unei administrații eficiente. Funcția de cancelar episcopal are o importanță semnificativă pentru că este persoana de încredere din administrație și este responsabilă pentru redactarea, organizarea, arhivarea și păstrarea documentelor în arhiva eparhială. Scrisorile pastorale și circularele, vor funcționa ca moduri de comunicativă între episcop și preoți. Aceste instrumente de comunicare, cum ar fi scrisorile pastorale și circularele, vor avea un impact semnificativ, furnizând îndrumări și interpretări doctrinare. Ele vor aborda o varietate largă de subiecte, de la aspecte de moralitate în cadrul credinței până la tematici care se intersectează cu viața socială și politică. De asemenea, vizitele canonice se vor concretiza în ocazii valoroase pentru evaluarea și supravegherea sănătății generale a eparhiei. Ca un adaos important, rolul canonicilor capitulari se va dovedi crucial, aceștia având sarcina de a sprijini episcopul în coordonarea și administrarea eparhiei.

Capitolul IV. *Administrația eparhială locală și documentele create*, aici au fost examinate structurile administrative ale Bisericii, folosind exemple precum arhidiaconatul și vicariatul. Arhidiaconatul are un rol consultativ, în timp ce vicariatul, creat pentru nevoi pastorale în Ardeal, are atribuții administrative ample. Protopopiatele, sub supraveghere canonică, sunt alte entități importante pentru gestionarea afacerilor bisericești. Ele organizează, de exemplu, sinoade protopopiale. Parohiile, ca unități de bază, îndeplinesc funcții specifice pe care le gestionează printr-o varietate de acte și structuri, inclusiv contribuții financiare și cereri pentru construcția de biserici. Toate aceste entități și documente ilustrează complexitatea administrației bisericești, subliniind importanța fiecăreia în menținerea eficienței și coeziunii în cadrul Bisericii.

Capitolul V. *Tipuri de documente create în contextul relațiilor externe ale episcopiei*, pune în evidență tipurile de documente esențiale în administrația ecleziastică în relația cu Mitropolia, circularele joacă un rol crucial, comunicând decizii sinodale sau schimbări canonice. Acestea funcționează ca un canal de comunicare oficial între ierarhii. Alte documente includ corespondența pentru transferul clerului și resurselor, precum și rapoarte financiare și statistice legate de activitățile parohiale. Când vine vorba de comunicarea cu alte episcopii din cadrul Biserica Română Unită, sunt emise decizii și informări care implică atât episcopii cât și Mitropolia ca întreg. În relația cu Nunțiatu și Sfântul Scaun, documentele variază de la cereri și confirmări de audiențe la rapoarte anuale și documente privind numirile în posturi înalte. În ceea ce privește relațiile cu alte episcopii, atât latine cât și greco-catolice, există documente ce prezintă acorduri de colaborare în misiuni și proiecte educaționale, precum și corespondență teologică. Acestea toate subliniază complexitatea și diversitatea documentației în administrația bisericească.

Prin cercetarea documentelor de arhivă se intenționează punerea în evidență a funcționalității și importanța administrației bisericești.

Proiectul de cercetare asupra creării, circulației și păstrării documentelor în arhiva Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla între anii 1853 și 1916, oferă o perspectivă complexă și detaliată asupra funcționării și administrării acestei instituții ecleziastice. Prin analiza în cinci capitole distincte, a tipurilor de acte emise și păstrate, lucrarea aduce contribuții semnificative la înțelegerea în primul rând a arhivei Episcopiei de Gherla, proceselor arhivistice, și dinamicii administrative la nivelul eparhial și local. A reieșit importanța fondului arhivistic al Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla ca sursă și resursă principală de cercetare, care cuprinde documente extinse pe un interval mare de timp, perioadă istorică de mare durată. Administrația eparhială, fie că vorbim de nivelul central sau local, este analizată în detaliu, scoțând la lumină eficiența și complexitatea sistemului de organizare bisericească. Lucrarea subliniază, de asemenea, faptul că documentele de arhivă sunt instrumente esențiale în cercetarea și înțelegerea profunda a istoriei și funcționalității administrației bisericești.

Valorificarea fondului arhivistic al Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, o sursă inepuizabilă de documente care, până în prezent, nu au fost cercetate la întregul lor potențial, este posibilă inclusiv pentru realizarea unor astfel de analize, nu a informațiilor cuprinse în documente, ci a tipurilor de acte și circulația acestora. Considerăm că acest fond arhivistic

dispune de un potențial mare pentru descoperiri inovatoare și surprinzătoare, în special datorită diversității documentelor pe care le conține, a căror descriere exhaustivă în această lucrare este imposibilă. Documentele pot varia de la vizitații canonice, care oferă o imagine detaliată a modului în care clerul și enoriașii au interacționat într-un context istoric anume, până la testamente întocmite de clerici sau alte personalități importante ale bisericii. Acestea din urmă, deși păstrate în număr mic, furnizează perspective unice asupra modului în care aceste personalități au văzut rolul lor spiritual și social, precum și asupra relației lor cu comunitatea pe care au deservit-o.

În plus, din cercetarea documentelor acestui fond arhivistic se poate desprinde și ideea că informațiile oferite de anumite documente speciale, materiale memorialistice, corespondențe, jurnale, sau chiar autobiografii, pot oferi un tablou intern destul de corect și cuprinzător atât asupra vieții clerului cât și a evoluției comunităților religioase de-a lungul timpului. Pe baza acestor documente, istoricii și cercetătorii au suficiente informații care duc la realizarea unei serii de studii și statistici care să contribuie la o mai bună înțelegere a istoriei și evoluției Bisericii Greco-Catolice din regiunea Cluj-Gherla.

Metodologia folosită, descrisă deja, ne-a oferit posibilitatea folosirii unor tipuri diverse de documente, necesare demersului nostru.

Concluzionând considerăm că lucrarea noastră nu doar valorifică un fond arhivistic important, dar are și potențialul de a schimba modul în care înțelegem istoria religioasă și socială a acestei regiuni, intenționând să ofere îndrumări pentru cei care ar intenționa să cerceteze nu doar teme religioase, ci și teme cantonate în istoria socială, economică, culturală a părții de țară care a aparținut de Episcopia greco-catolică de Cluj- Gherla. Totodată lucrarea se dorește a fi un îndreptar pentru tipurile de documente, registre și modul în care cercetarea fondului poate fi făcută mai rapid și mai ușor, fie prin analiza registrelor index, fie a registrelor speciale sau a celor generale, și își propune să ofere informații despre comasarea documentelor, lipsurile acestora și modul în care acestea pot fi înlocuite cu alte documente sau bibliografie edită.

Proiectul de cercetare are ca obiectiv principal valorificarea fondului arhivistic al Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, un depozit substanțial de documente care, până în prezent, nu a fost cercetat la întregul său potențial. Considerăm că acest fond arhivistic dispune de un potențial mare pentru descoperiri inovatoare și surprinzătoare, în special datorită diversității documentelor pe care le conține. Documentele pot varia de la vizitații canonice, care

pot oferi o imagine detaliată a modului în care clerul și enoriașii au interacționat într-un context istoric anume, până la testamente întocmite de clerici sau alte personalități importante ale Bisericii. Acestea din urmă ar putea furniza perspective unice asupra modului în care aceste personalități au văzut rolul lor spiritual și social, precum și asupra relației lor cu comunitatea pe care au deservit-o.

Mai mult, acest fond poate conține și materiale memorialistice: corespondențe, jurnale, sau chiar autobiografii, care ar putea oferi un tablou intim al vieții clerului și a evoluției comunităților religioase de-a lungul timpului. Pe baza acestor documente, istoricii și cercetătorii ar putea oferi o perspectivă mai aprofundată asupra istoriei Episcopiei greco-catolice de Gherla. Astfel, proiectul nu doar că valorifică un fond arhivistic important, dar are și potențialul de a schimba modul în care înțelegem istoria religioasă și socială a acestei regiuni.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse

I.1. Surse inedite

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj
Fond Episcopia Greco Catolică de Gherla
Protocoalele Presidiale ale Episcopiei Greco Catolice de Cluj- Gherla
Fond Personal Episcop Iuliu Hossu (1868-1945)

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Alba,
Fondul Mitropolia Greco-Catolică. Cabinetul mitropolitului.

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bihor.
Arhiva Episcopiei Greco Catolice de Lugoj. (fond neinventariat)

Arhiva digitalizată a Vicariatului foraneu greco-catolic al Maramureșului, păstrată la
Departamentul de Istorie modernă, Arhivistică și Etnologie, din cadrul Facultății de Istorie și
Filosofic a Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

I.2. Surse editate

Codul canoanelor Bisericilor orientale, traducere și editare pr. Drd. Iuliu Vasile Muntean,
Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.

Codex Iuris Canonici 1917, pe https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1917-1917,_Absens,_Codex_Iuris_Canonici,_LT.pdf

Conciliul Provincial alu Doile alu Provinciei Bisericesci Greco-Catolice, Alba Iulia si Fagarasiu, tinutu la anu 1882, editia a II-a, Blaj 1886

Conciliul Provincial lu Treilea al Provinciei Bisericesti Greco-Catolice, Alba Iulia si Fagaras, tinut la anu 1900, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj 1906

Conciliul Provincial Prim alu Provinciei Bisericesci Greco-Catolice, Alba Iulia si Fagarasiu, tinutu la anu 1872, editia a II-a, Blaj 1886

Decretele Conciliului prim și al doilea ale provinciei bisericesti greco-catolice de Alba-

Iulia și Făgăraș, Tipografia Seminarului Greco-Catolic, Blaj, 1927.

Deteșan Daniela, *Procesul lemnian (1843-1846)*, vol. II, Presa Universitară Clujeană, 2012.

Episcopul Ioan Szabo și Sfântul Scaun. Corespondență (1874-1910), ediție, studiu introductiv și note de Ion Cârja și Daniel Sularea, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007

Joane M. Moldovanu, *Acte Sinodali ale Baserecei Romane de Alba Julia si Fagarasiu*, Tomu I, Blasiu 1869

Joane M. Moldovanu, *Acte Sinodali ale Baserecei Romane de Alba Julia si Fagarasiu*, Tomu II, Blasiu 1872

Memoriile unui ierarh uitat: Victor Mihályi de Apșa (1841-1918), ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ion Cârja, Luminița Wallner-Bărbulescu, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009.

Legislația eclezistică și laică privind familia românească din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Ediție de texte, studiu introductiv și note de Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteșan, Marius Eppel, Crinela Elena Holom, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2009.

Boroș Ioan, *Memorialistica*, Studiu introductiv, ediție și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Ion Cârja, Costin Feneșan, Cristian Sabău, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012.

Popa-Andrei Mirela, Dan Aurelia Mariana, *Școală și Biserică. Circularele școlare din vicariatul Rodnei (1850-1918)*, vol I, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008.

Retegan Simion, *În umbra clopotnițelor. Școlile confesionale greco-catolice din dieceza Gherlei între 1875-1885. Mărturii documentare*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2008

Retegan Simion, *Parohii, biserici și preoți greco-catolici din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea: 1849-1875. Mărturii documentare*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2006;

Retegan Simion, *Sate și școli românești din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1867-1875)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.

Retegan Simion, *Satul românesc din Transilvania, ctitor de școală (1850-1867)*, Editura Echinox, Cluj, 1994.

Românii greco-catolici și Episcopia de Hajdúdorogh (1912). Contribuții documentare,

ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Cecilia Cârja, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009.

Sima Ana Victoria, *Vizitele nunțiilor apostolice vienezi în Transilvania (1855-1868)*, I-II, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003.

Stanciu Laura, *Istoria Bisericii Române Unite prin sinoadele sale (1782-1900)*, Ediție de *documente*, Institutum Historicum Sedis Centralis Studiorum Philosophicorum Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapesta, 2017.

Șularea Daniel, *Viața religioasă în dieceza greco-catolică de Gherla (1878-1891)*. *Contribuții documentare*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008.

Tipografia de la Blaj (1850-1918). *Contribuții documentare*. Studiu introductiv de Petru Magdău, Ediție îngrijită de: Petru Magdău, Ioana Bonda, Cecilia Cârja, Ciprian Ghișa, Presa Universitară Clujeană, 2010.

Vancea Ioan, *Correspondență cu Sfântul Scaun (1865-1890)*, ediție, studiu introductiv și note de Ion Cârja și Daniel Sularea, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007.

Vancea Ioan, *Restituiri I*, Ediție, studiu introductiv și note de Ion Cârja, cu contribuția lui Vasile Rus și Alexander Baumgarten, Presa Universitară Clujeană, 2009.

Vancea Ioan, *Pastorale și circulare, 1865 – 1869*, ediție, studiu introductive, de Mirela Andrei și Nicolae Bocșan Presa Universitară Clujeană, 2003.

Snagov Ion Dumitriu, , *Românii în arhivele Romei. Secolul XVIII*, Casa de editură „Atlas-Clusium”, Cluj-Napoca, 1999.

Epistolă pastorală pentru Jubileul Sfintei Uniri dată de episcopatul Provinciei metropolitane gr-cat române de Alba Iulia și Făgăraș. Anul domnului 1900. Dela Sânta Unire anul 200, Tipografia Seminarului gr-cat din Blaj, 1900.

I.3. Șematisme

I.3.1. Șematisme Blaj

Șematismul veneratului cler al Arhidiecezei Metropolitane Greco-Catolice Române, de Alba Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900, de la Sfânta Unire 200, Blaj, Tipografia Seminarului Arhiecezan, 1900.

I.3. 2. Șematismeale Eparhiei Greco-Catolice de Gherla (Cluj-Gherla)

1. *Schematismus venerabilis cleri neo-erectae dioecesis Szamos-Ujvariensis Gr. Rit. Cath pro anno a Christo nato 1867, Szamos-Ujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, 1867. (Șematismulu veneratului cleru a nou înființatei diecese greco-catolice a Gherlei pre anulu de la Christosu 1867, Tipografia diecezană, Gherla, 1867)*

2. *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum doecesis Szamosujvariensis pro anno Christo nato 1877, Szamosujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, 1877.*

3. *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1882, Szamosujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, 1882.*

4. *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1886, Szamosujvarini, typys typographiae dioecesanæ, 1886.*

5. *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1894, Szamosujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, 1894.*

6. *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898, Szamosujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, MDCCCXCVIII.*

7. *Schematismus cleri dioecesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato MDCCCC, Szamosujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, 1900.*

8. *Schematismus cleri dioecesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato MDCCCIII, ab erectione dioecesis L, Szamosujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, 1903.*

9. *Schematismus cleri dioecesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato MDCCCVI, Szamosujvarini, Typys Typographiae Dioecesanæ, 1906*

10. *Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914, de la înființarea Episcopiei anul 61, dela sfânta unire a românilor cu Sfânta și Apostolica Biserică a Romei anul 214, Szamosujvar, Tipografia diecezană, 1914.*

11. *Șematismul veneratului cler român unit al diecezei de Gherla pe anul 1925; de la înființarea Episcopiei anul 72; de la sfânta unire a românilor cu sfânta și apostolica biserică a Romei anul 225, Gherla, 1925*

12. *Șematismul veneratului cler al eparhiei române unite de Gherla pe anul Domnului 1930, de la înființarea Episcopiei anul 77, Tiparul tipografiei diecezane, Gherla, 1930*

13. *Șematismul veneratului cler al eparhiei române unite de Cluj-Gherla pe anul Domnului 1932. De la înființarea Episcopiei anul 79. De la noua arondare a eparhiei de Cluj-Gherla anul 2, dela sfânta unire a românilor cu Sfânta și Apostolica Biserică a Romei anul 232, Gherla, Tiparul tipografiei diecezane, 1932.*

14. *Șematismul eparhiei greco-catolice române de Cluj-Gherla pentru anul 1941, Tipografia diecezană, Cluj, 1941.*

15. *Șematismul eparhiei greco-catolice române de Cluj-Gherla pe anul 1947, dela unirea românilor cu Biserica Romei anul 247, dela înființarea episcopiei anul 94, dela mutarea scaunului episcopesc anul 17, la împlinirea a 30 de ani de episcopat a IPSS Dr. Iuliu Hossu chiriarhul eparhiei, Tipografia diecezană, Cluj, 1947, (partea I)*

16. *Șematism eparhia de Cluj-Gherla 1947, seria districtelor vicariale și protopopești, Cluj-Napoca, 1996, (partea a II-a)*

I.4 Presă

Cultura creștină, 1911-1944

Curierul creștin, 1925-1938

Unirea, 1891-1916

II. Teorie și practică arhivistică

Duca Simeone, Pandzic Basilio, *Archivistica ecclesiastica*, Pubblicazioni della Pontifica Commission per gli Archivi Ecclesiastici d'Italia, Presso l'Archivio Segreto Vaticano, 1967.

Favier Jean (coord.), *La pratique archivistique francaise*, Paris, Archives Nationales, 1933.

Mera Laurențiu, *Îndreptar arhivistic*, Editura Imprimeria Ardealul, Cluj-Napoca, 2018.

Pușcaș Ioan, *Arhiva episcopiei catolice de Oradea.bud Istoric, sistem de arhivare, importanță documentară*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1979, pp. 175-181.

- Sacerdoțeanu, Aurelian, *Arhivistica*, Editura Didactică și Pedagogică. București, 1970.
- Marcel Dumitru Ciucă, *Ordonarea și inventarierea documentelor aflate în depozitele Arhivelor Statului*, în „Revista Arhivelor”, nr. 3, 1979, pp. 284-301.
- Soica Sergiu, *Arhive specifice ecleziastice, Arhivele Bisericii Greco-Catolice din România. Studiu de caz: Arhiva Episcopiei Greco-Catolice de Lugoj*, în „Revista Arhivelor”/„Archives Review”, LXXXIX, 2012, nr. 1, pp. 29-40.
- Lodolini Elio, *Arhivistica. Principi e problemi*, Milano, 1998.
- Bernád Rita, *Structurarea arhivelor parohiale romano-catolice din Transilvania. Tipuri de documente*. In *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, Alba Iulia, 9/I, 2005. 297–303.
- Bernád Rita *Arhivele parohiale ale Arhidiecezei Romano-Catolice de Alba Iulia. Tipuri de documente*. In *Revista Arhivelor*, 2010, nr. 1. 57–75.
- Bernád Rita *Organizarea și funcționarea Arhivei Capitulare de Alba Iulia (I)*. In *Revista Arhivelor*, 2013, 1. sz. 92–113.
- Bernád Rita *Organizarea și funcționarea Arhivei Capitulare de Alba Iulia (II)*. In *Revista Arhivelor*, 2014, 1–2. sz. 28–54.
- Bernád Rita Locurile de adevărire din Transilvania. In *Anuarul Arhivelor Mureșene. Seria Nouă*, nr. II (VI). Târgu-Mureș, 2013. 9–32
- Bernád Rita, A Gyulafehérvári Káptalani Levéltár története és felépítése. In *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok. XIII. Székelyudvarhely*, 2013. 147–189.
- Istoria și structura Arhivelor Capitulare din Alba Iulia. În *Areopolisz. Studii de istorie și științe sociale*
- Bernád Rita A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár gyűjtőközpontjai. In *Levéltári Közlemények*. 88. 2017. 401–424. Centrele de colectare ale Arhivelor Episcopale din Alba Iulia
- Herlea Alexandru, *Studii de istoria dreptului. Organizarea de stat*, vol I, Prefață Vasile Netea, Ediție îngrijită, note și comentarii Valeriu Sotropa, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.
- Herlea Alexandru, *Studii de istoria dreptului. Dreptul de proprietate*, vol II, Ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu Sotropa, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985.
- Herlea Alexandru, *Studii de istoria dreptului. Drept civil. Invățământ juridic. Figuri de juriști. Traduceri*, vol III, Traduceri, ediție îngrijită, note și comentarii Valeriu Sotropa și Liviu Marcu. Postfață Liviu Marcu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997.

III. Cărți, studii, articole

Alexandru Buzalic, *Teologia greco - catolică între tradiție și reînnoire*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 85-103.

Alzati Cesare, *În Blaj la Mitropolie: continuitatea istorică și conștiința instituțională în Biserica Română din Transilvania*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 221-230.

Alzati Cesare, *Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică. Istorie și spiritualitate*, Blaj, Ed. Buna Vestire, 2003.

Alzati Cesare, *300 de ani de la Unirea Bisericii Românești din Transilvania cu Biserica Romei*, Presa Universitară Clujeană, 2000.

Andrei Mirela, *La granița Imperiului. Vicariatul Rodnei*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.

Andrei Mirela, *Școlile elementare greco-catolice din Vicariatul Rodnei la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 419-429.

Barna Daniel, *Administratorul apostolic Iuliu Hossu În mijlocul credincioșilor din episcopia unită De Oradea-mare (1941-1945)*, în *Crisia*, LII, Oradea, 2022, pp. 451- 460.

Barna Daniel, *Avansuri salariale, împrumuturi și donații oferite de episcopia Unită de Cluj-Gherla în intervalul 1940-1945*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, Series Historica, LXI, 2022, Supliment 1, *Lucrările conferinței internaționale Identitate și diversitate în Europa. Istorie societate, relații internaționale*, Oradea 22-27 martie 2022, pp. 111 – 121.

Barna Daniel, *Episcopul Iuliu Hossu în teritoriu. Contribuții documentare privind sinodul vicariatului Rodnei (24 mai 1943)*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2023.

Barna Daniel, *Occupying a vacant archpriestship in greek catholic diocese of Cluj-Gherla*, în *Connectinginnovation, education and economics, Innovation, Entrepreneurship and Society Conference Second Edition, 15th of July, 2021, Cluj-Napoca, Romania Babeș-Bolyai University*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, pp. 253-260.

Barna Daniel, *Relația dintre Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla și Episcopia*

Ortodoxă de Cluj ilustrată în „Tribuna Ardealului” (septembrie 1940 – ianuarie 1945), în Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, pp. 95-104.

Barna Daniel, *Solidaritate și tensiune între greco-catolici și ortodocși. Cazul protopopiatului Buciumi (1940–1944)*, în Acta Musei Porolissensis, XLIV, Zalău, 2022, pp. 221-229.

Barta Cristian, *Scurtă încercare despre naruta teologiei greco catolice românești, din perspectiva izvoarelor*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 69-84.

Bădiliță Cristian, Stanciu Laura, *Geniul greco-catolic românesc*, Ediția a IV-a, Editura Vremea, București, 2021.

Bârlea Octavian, *Babilonia minților. Articole religioase și culturale din exil*, Ediție îngrijită și introducere de Fărcaș Ioan Irineu, Editura Vremea, București, 2021.

Bârlea Octavian, *Opera Omnia IV, Biserica Română Unită și problema națională*, Ediție îngrijită de Ioan Irineu Fărcaș, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2013.

Bârlea Octavian, *Opera Omnia V, Spre o nouă față a Bisericii Române Unite*, Ediție îngrijită de Ioan Irineu Fărcaș, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2013.

Bedecean Mihaela, *Presa și bisericile românești din Transilvania (1865-1873)*, Presa Universitară Clujeană, 2010.

Biserica Română Unită - două sute cincizeci de ani de istorie, Aloisie Ludovic Tăutu, Alexandru Mircea, Octavian Bârlea, Madrid, 1952.

Blaga Mihoc, *Instituția Ecclesială în sprijinul Cetății (1914-1918)*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 493-532.

Bocșan Nicolae, Cârja Ion, *Biserica Română Unită la Conciliul Ecumenic Vatican I (1869-1870)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Bapoca, 2001

Bocșan Nicolae, Sima Ana Victoria, *Înființarea și organizarea Mitropoliei greco-catolice românești*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 361-375.

Bojor Victor, *Episcopii Diecesei Gr. Cat. De Gherla, acum Cluj-Gherla (1856-1939)*, Viata Crestina, 2000.

Bojor Victor, *Maica Domnului de la Nicula*, Tiparul Tipografiei Diecezane. Editura

Sfintei Mănăstiri dela Nicua, Gherla 1930.

Bojor Victor, *Canonicii Diecezei Gr-Cat. de Gherla, acum Cluj-Gherla (1857-1937)*, Imprimeria Fondul Cărților Funduare Cluj, 1937.

Bonda Ioana Mihaela, *Alexandru Șterca Șuluțiu - Istoric și teolog*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 389-396.

Bonda Ioana Mihaela, *Mitropolia Română Unită în timpul păstoririi lui Alexandru Șterca Șuluțiu (1853-1867)*, Presa Universitară Clujeană, 2008.

Bonda Ioana Mihaela, *Sub semnul începuturilor. Seminarul Teologic Greco-Catolic din Gherla (1858-1867)*, (*Under the sign of the beginnings. The Greek-Catholic Theological Seminary in Gherla (1858-1867)*), în *Journal of Church History*, Vol. I, No. 2, 2020, pp. 57-68.

Bonda Ioana-Mihaela, *Seminarul teologic greco-catolic de la Gherla: Începuturi*, în *Școală, biserică, stat și națiune în istoria României*, Omagiu profesorului Cornel Sigmirean la împlinirea vârstei de 65 de ani, Coordonatori: *Liviu Boar, Ioan Bolovan, Laura Stanciu*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2021, pp. 615-628.

Bota Ioan, *Școala Ardeleană*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019.

Bota, M. Ioan, *Istoria Bisericii Universale și a Bisericii Românești de la origini până astăzi*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Viața Creștină, 2003.

Breharu Gheorghe, *Biserica română unită, greco-catolică din Gherla și contribuția sa la emanciparea social-culturală și afirmarea națională a poporului român*, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2004.

Brânzeu Nicolae, *Capitulurile catedrale. Notițe despre drepturile și datoriile clericilor*, în *Cultura creștină*, Blaj, 1942, nr 10-12, pp. 539-565.

Brânzeu Nicolae, *Jurnalul unui preot bătrân*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2011.

Brânzeu Nicolae, *Memoriile unui preot bătrân*, Editura Fundației Triade, 2016.

Brânzeu Nicolae, *Scrisorile unui preot bătrân 1952-1953*, 2016

Bud Tit, *Date istorice despre protopopiatele, parochiile și mănăstirile române din Maramureș : din timpurile vechi până în anul 1911*, Tipografia Diecezană, Gherla, 1911.

Bud Tit, *Disertațiune despre episcopii și vicarii români din Maramureșiu*, Tipografia Diecezană, Gherla, 1891.

Bud Tit, *Insămănări și date despre înființarea parohiei gr.-cat. române din Sighetul Maramureșului (Máramarosziget)*, Tipografia Diecezană, Gherla, 1905.

Bud Tit, *Ritual pentru pruncii școlari din școlile elementare populare*, Szamosújvár, Editura tipografiei diecezane, 1910.

Bud Tit, *Tipic preoțesc din cărțile rituale*, Tipografia Aurora, Gherla, 1894

Bud Tit, *Viața sântilor*, Gherla, Tipografia Diecesană, 1897.

Bud Tit, *Viața sântilor*, Tipografia Diecesană, Gherla, 1897.

Buda Lavinia, *Reuniunea „Sf. Maria” a femeilor române greco-catolice din Cluj, o „reuniune mariană atipică”*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Graeco-Catholica Varadiensis*, LVII , decembrie 2012, pp. 5-22.

Buda Lavinia, *Reuniunile mariane din Sălaj. Studiu de caz: reuniunea mariană a femeilor române unite din Dragu*, în *Acta Musei Porolissensis, XXXIV, Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 2012, pp. 71-76.

Buda Lavinia, *Uniunea Mariană a Femeilor Române Unite din Eparhia greco-catolică de Cluj-Gherla*, , în *Identitate și alteritate, 5. Studii de istorie politică și culturală*, Editori: Bărbulescu Constantin, Bonda Ioana, Cârja Cecilia, Cârja Ion, Sima Ana Vitoria, Presa Universitară Clujană, 2011, pp. 130-139.

Bunea Augustin, *Chestiuni din istoria dreptului Bisericii Românești Unite*, 2 volume, Blaj, 1893-1894.

Bunea Augustin, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2012.

Bunea Augustin, *Discursuri. Autonomia Bisericească. Diverse*, Blaș, 1903.

Bunea Augustin, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau Istoria Românilor Transilvăneni de la 1751 până la 1764*, Blaj, Tipografia Seminarului Archidiecezan, 1902.

Bunea Augustin, *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2010.

Bunea, Augustin, *Istorie scurtă a Bisericeii Române Unite cu Roma în Șematismul veneratului cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș, pre anul Domnului 1900*, Blaj, Tipografia Seminarului Archidiecezan, 1900.

Câmpeanu Remus, *Generația pașoptistă din Transilvania despre începuturile Bisericii*

Române Unite. Optica lui August Treboniu Laurian, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 439-448.

Câmpeanu Remus, Câmpian Anca, Varga Attila, Andrei Popa Mirela, Miron Greta-Monica, Dorner Anton (coordonatori), *În spiritul Europei moderne. Administrația și confesiunile din Transilvania în perioada reformismului terezian și iosefin (1740-1790)*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009.

Cârja Cecilia, *Biserica Română Unită și Autonomia catolică maghiară la începuturile dualismului austro-ungar*, în *Diversitate cultură, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX)*, Cercetătorului științific gr I dr. Dumitru Suciu la împlinirea vârstei de 70 de ani, Coordonatori: Varga Attila, Iosif Marin Balog, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 63-72.

Cârja Cecilia, Cârja Ion, „*Venirea vlădicului*”. *Despre vizitele canonice ale arhierilor greco-catolici din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Câteva considerații*, în *Lumina din Lumină. În memoria Episcopului Florentin Crihălmeanu*, Editori: + Claudiu, Episcop de Cluj-Gherla, Ioan Aurel Pop, Ovidiu Ghitta, Lucian Turcu, Marius Cîmpean, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2022, pp. 231-242.

Cârja Cecilia, Cârja Ion, *Despre identitatea răsăriteană a bisericii greco-catolice române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Banatica* 22, 2012, pp. 229-242.

Cârja Cecilia, Cârja Ion, *The history of the Romanian Greek-Catholic Church as Reflected in the Post 1989 Romanian Historiography. Some considerations*, în *Studia Historia*, nr. 2, din 2016.

Cârja Ion, *Biserică și societate în Transilvania în perioada păstoririi mitropolitului Ioan Vancea (1869-1892)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007

Cârja Ion, *Din istoria elitelor române greco-catolice în secolul al XIX-lea: canonicul Augustin Lauran (1844-1912)*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Graeco-Catholica Varadiensis*, LVII , 2, decembrie, 2012, pp. 159-174.

Cârja Ion, *Elite ecleziastice transilvane în context central european. Sfântul Scaun și numirea cardinalilor în Bisericile greco-catolice din Imperiul habsburgic/austro-ungar (a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, în *Identitate și alteritate, 5. Studii de istorie politică și culturală*, Editori: Bărbulescu Constantin, Bonda Ioana, Cârja Cecilia, Cârja Ion, Sima Ana

Vitoria, Presa Universitară Clujeană, 2011, pp. 92-110.

Cârja Ion, *Ortodocși și greco-catolici în Banat (a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX). Perspectiva lui Ioan Boroș*, în *Analele Banatului*, s.n., *Arheologie – Istorie*, xxix, 2021, <http://analelebanatului.ro/aparitii-issues/analele-banatului-xxix-2021/>

Cesereanu Ruxandra (coord.), Ghitta Ovidiu, Hossu Gelu, *Iuliu Hossu – Trei portrete*, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2019.

Cipariu Timotei, *Acte și fragmente latine și românești pentru istoria Bisericii românești, mai ales unite*, Tipografia seminarului Diecezan, Blaj, 1855.

Detășan Daniela, *Procesul lemnian (1843-1846)*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, 2008.

Doboș Fabian, *Fondarea Congregației Maicii Domnului, în Lumina din Lumină. În memoria Episcopului Florentin Crihălmeanu*, Editori: + Claudiu, Episcop de Cluj-Gherla, Ioan Aurel Pop, Ovidiu Ghitta, Lucian Turcu, Marius Cîmpean, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2022, pp. 363-376.

Dumitran Daniel, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopului Ioan Bob (1782–1830)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007.

File din istoria Eparhiei de Cluj-Gherla, Claudiopoli-Armenopoli, a românilor. Scurtă istorie și biografii episcopilor eparhiali, 1853-2013, coord. Preasfinția Sa Florentin Crihălmeanu, Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2017

Ghișa Ciprian, *Aspecte ale identității confesionale la începutul mileniului III. Studiu de caz: Biserica Greco-Catolică din România*, în *Identitate și alteritate*, 5. *Studii de istorie politică și culturală*, Editori: Bărbulescu Constantin, Bonda Ioana, Cârja Cecilia, Cârja Ion, Sima Ana Vitoria, Presa Universitară Clujeană, 2011, pp. 156-172.

Ghișa Ciprian, *Biserica greco-catolică din Transilvania (1700-1850). Elaborarea discursului identitar*, Presa Universitară Clujeană, 2006.

Ghișa Ciprian, *Structura administrativ – teritorială a Bisericii Greco-Catolice din Transilvania – aspecte instituționale și terminologice*, în „Studia Universitatis “Babes-Bolyai”, Historia” 51/2006, nr.2, pp. 36-74.

Ghitta Ovidiu, *Biserica greco-catolică română, de la unirea cu Roma până azi. Schiță de sinteză istorică*, în *Lumina din Lumină. În memoria Episcopului Florentin Crihălmeanu*, Editori: + Claudiu, Episcop de Cluj-Gherla, Ioan Aurel Pop, Ovidiu Ghitta, Lucian Turcu, Marius Cîmpean, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2022, pp. 59-82.

Ghitta Ovidiu, *Nașterea unei biserici: Biserica greco-catolică din Sătmar în primul ei secol de existență (1667-1761)*, Presa Universitară Clujeană, 2001.

Grama Alexandru, *Instituțiile calvinești în biserica românească din Ardeal, studiu istoric-canonice*, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj, 1895.

Grama Alexandru, *Istoria bisericii românești unite cu Roma de la începuturile creștinismului până în zilele noastre*, Blaj, 1884

Hossu Iuliu, *Epistole pastorale*, Ediție îngrijită de Lidia Farțade, Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2019.

Hossu Iuliu, *Memorii*, Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2019.

Ioan Boroș, *Memorialistica*, Studiu introductiv, ediție și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Ion Cârja, Costin Feneșan, Cristian Sabău, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012.

Ioan Boroș, *Scrieri istorice*, Volumul I, Studiu introductiv, ediție și note de: Gh. Naghi, Șipoș Ibolya, Presa Universitară Clujeană, 2019, p. 840.

Iorga Nicolae, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol I-II, Ediție îngrijită și prefață de I. Oprișan, Editura Saeculum I.O. , București, 2016.
Istoriografice și teoretice, în *Acta Musei Porolissensis*, XXXIV, *Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 2012, pp. 19-28.

Învățămintul teologic greco-catolic din România interbelică, față în față cu standardele pontificale. Rezultatele inspecției apostolice realizate în seminariile și școlile diecezane superioare de băieți, de rit bizantin, din România. 1938, Ediție îngrijită de Cristian Barta, Ciprian Ghișa și Dumitru Petru, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010.

Langa Tertulian, *Trecând pragul tăcerii*, Târgu-Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2009.

Macaveiu Victor, *Capitulul metropolitan din Blaj. Întemeierea și rolul lui din trecutul nostru*, în *Cultura creștină*, Blaj, 1937, nr 4-5, pp. 230-245.

Miron Greta-Monica, *Spre disciplinarea și sporirea turmei păstorite. Vizitații episcopale în dieceza unită din Transilvania secolului al XVIII-lea*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 263-283.

Miron Greta Monica, „...poruncește, scoale-te, du-te, propoveduește...” *Biserica Greco-catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697-1782)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-

Napoca, 2004;

Miron Greta Monica, *Viața parohială și diversitate în Transilvania secolului al XVIII-lea. Studiu de caz: uniți și ortodocși din comitatul Dăbâca*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.

Miron Greta, *Drumul spre hirotonire și sinuozitățile sale: două exemple de la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în *Acta Blasiensia I, Coordonatele preoției greco-catolice – istorie și actualitate* – Lucrările sesiunii de comunicări științifice din 17-18 mai 2002, Editura Buna Vestire, Blaj, 2002, pp. 159-168.

Moldovan Vasile, *Vizitație canonică în Maramureș*, Tipografia Seminarului Teologic Greco-Catolic, Gherla, 1913.

Mureșan Monica, *Conduita și îndatoririle specifice impuse preoților greco-catolici în procesele matrimoniale din secolele XVIII–XIX*, în *Acta Mvsei Porolissensis, XXXIV, Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 2012, pp. 29-38.

Nedici Radu, *Formarea identității confesionale greco-catolice în Transilvania veacului al XVIII-lea. Biserică și comunitate*, Editura Universității din București, 2013.

Pâclișanu Zenobie, *Istoria Bisericii Române Unite*, Galaxia Gutenberg, 2006.

Podar Adrian Vasile, *Iosif Papp-Szilagyi (1813-1873). Un ierarh iluminist*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010.

Pop Ioan Aurel, Nagler Thomas, Andras Magyari (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol I, II, III, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2016.

Pop Iosif, *Credință și apostolat. Memorii*, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban, Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2004.

Pop Iulia-Maria, *Rolul și importanța elitelor confesionale locale în cadrul reuniunilor învățătoresți greco-catolice naționale*, în *Acta Mvsei Porolissensis, XXXIV, Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 2012, pp. 61-70.

Pop Macedon, *Vicarii năsăudeni*, Ediție adnotată și adăugită de Nestor Șimon, Studiu introductiv Ion Cârjă, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014.

Popa-Andrei Mirela (coord.) Covaci Diana, Sima Ana Victoria, Bedecan Mihaela, Dan Aurelia, Balog Marin Iosif, *Canonici, profesori și vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918). Dicționar*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013.

Popa-Andrei Mirela, Covaci Diana, *Ierarhi români în refugiu. Biserica greco-catolică*

română din Transilvania în vremea Primului război mondial, în Sigmirean Cornel, Teodor Corina (coordonatori), *Cler, biserică și societate în Transilvania sec. XVII-XX*, Argonaut, Cluj-Napoca, Symphologic Publishing, Gatineau, 2016, pp. 323-340.

Popa-Andrei Mirela, *Instituția vicariatului foraneu din biserica română greco-catolică. Studiu de caz: vicarii foranei în perioada 1853-1914*, în *Lumina din Lumină. În memoria Episcopului Florentin Crihălmeanu*, Editori: + Claudiu, Episcop de Cluj-Gherla, Ioan Aurel Pop, Ovidiu Ghitta, Lucian Turcu, Marius Cîmpean, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2022, pp. 179-195.

Popa-Andrei Mirela, *Intelectualitatea ecleziastică greco-catolică orădeană în preajma și la începutul primului război mondial*, în *Diversitate cultură, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX)*, Cercetătorului științific gr I dr. Dumitru Suciuc la împlinirea vârstei de 70 de ani, Coordonatori: Varga Attila, Iosif Marin Balog, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 121-130.

Popa-Andrei Mirela, *Vicariatul foraneu în biserica română greco-catolică. Considerații*
Prodan David, *Județul Cluj, orașul Cluj*, Studiu introductiv și rezumat Laura Stanciu, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020.

Prunduș Silvestru Augustin, Clemente Plăianu (coord.), Nicula Alexandru, Bota Ioan, Costan Ion, *Cardinalul Iuliu Hossu*, Editura Unitas, Cluj-Napoca, 1995.

Prunduș Silvestru Augustin, Clemente Plăianu, *Biserica Română Unită, ieri și azi*, Cluj-Napoca, Unitas, 1994.

Prunduș, Silvestru Augustin – Clemente, Plăianu, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Cluj-Napoca, Ed. Viața Creștină, 1994.

Prunduș Silvestru Augustin, Clemente Plăianu, *Cei 12 Episcopi Martiri ai Bisericii Române Unite cu Roma*, Viața Creștină, Cluj-Napoca, 1998.

Radu Vasile, *Vicariatul Șimleului în șematismele Episcopiei Greco-Catolice (Române Unite cu Roma) de Cluj-Gherla (1867–1930)*, în *Acta Mysei Porolissensis, XXXIV, Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 2012, pp. 55-60.

Remus Câmpeanu, *Biserica Română Unită între istorie și istoriografie*, Presa Universitară Clujeană, ClujNapoca, 2003.

Retegan Simion, *Descrierea cadastrală a unui sat de sub Țibleș: Târlișua la 1851*, în *Geographia Napocensis*, Anul X, nr. 2, 2016, pp. 91-99.

Retegan Simion, *Drumul greu al modernizării. Un veac din istoria unui sat*

transilvănean: Cuzdrioara, 1820-1920, Argonaut, Cluj-Napoca, 2011

Retegan Simion, *Elita satului românesc din Transilvania la mijlocul secolului XIX*, în Retegan Simion, *Parohii, biserici și preoți din protopopiatul greco-catolic al Bistriței la mijlocul secolului al XIX-lea*, în Revista Bistriței, Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, VII, 1993, pp. 163-177.

Retegan Simion, *Putere și protest în Transilvania la începutul epocii liberaliste: delegația națională de la Viena a mitropolitului Șuluțiu din 1861*, în Acta Musei Napocensis, Publicația Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, nr. 35-36/II, 1998-1999, pp. 89-111.

Retegan Simion, *Sub privirea falnicului Gutin: informații noi asupra parohiei și bisericii lui Vasile Lucaciu de la Sisești*, în *Diversitate culturală, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX)*, Cercetătorului științific gr I dr. Dumitru Suciuc la împlinirea vârstei de 70 de ani, Coordonatori: Varga Attila, Iosif Marin Balog, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 169-194.

Retegan Simion, *Știri noi despre familia Coșbuc: Preotul Leon, numit și demis, în 1890, ca titular al Salvei*, în *Școală, biserică, stat și națiune în istoria României*, Omagiu profesorului Cornel Sigmirean la împlinirea vârstei de 65 de ani, Coordonatori: Liviu Boar, Ioan Bolovan, Laura Stanciu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2021, pp. 427-444.

Rigman Ciprian, *Aspecte din viața și activitatea unui mare patriot român: protopopul greco-catolic Simion Bocșa*, în *Țara Bârsei*, serie nouă, nr 11, 2012, pp. 144-152.

Rigman Ciprian, *Conferințe învățătorești în dieceza greco-catolică de Gherla la mijlocul secolului al XIX-lea (1856-1868)*, în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 6, 2014, p. 399-415.

Rigman Ciprian, *Edificii, averi și fundații școlare în dieceza greco-catolică de Gherla la mijlocul secolului al XIX-lea (1856-1868)*

Rigman Ciprian, *Formația intelectuală a protopopilor greco-catolici din episcopia Gherla la mijlocul secolului al XIX-lea*, în Muzeul-Tării-Crisurilor, XLII, Oradea, 2012, pp. 49-60.

Rigman Ciprian, *Parohii, filii și preoți în Episcopia Greco-Catolică de Gherla la mijlocul secolului al XIX-lea (1856-1868)*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2016.

Rigman Ciprian, *Protopopiate și protopopi în dieceza greco-catolică de Gherla la*

mijlocul secolului al XIX-lea (1856-1868), Cluj-Napoca, Argonaut, 2014.

Rigman Ciprian, *Școala elementară confesională din episcopia greco-catolică de Gherla la mijlocul secolului al XIX-lea (1856-1868)*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2016.

Rus Anton, *Ierarhii greco-catolici și viața spirituală a Bisericii (1918-1948)*, în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 105-114.

Rus Anton, *Părinții spirituali ai seminarului teologic greco-catolic din Gherla-Cluj (1858-1948)*, în *Lumina din Lumină. În memoria Episcopului Florentin Crihălmeanu*, Editori: + Claudiu, Episcop de Cluj-Gherla, Ioan Aurel Pop, Ovidiu Ghitta, Lucian Turcu, Marius Cîmpean, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2022, pp. 197-214.

Russu Sorin Valer, *Biserică, istorie și cultură în ziarul Unirea de la Blaj, de la apariție la marea unire (1891-1918)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014.

Russu Sorin Valer, *Unirea de la 1918 reflectată în paginile ziarului Unirea de la Blaj*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014.

Sana Silviu, „...pentru sufletele credincioșilor săi...” *Structuri bisericești și școlare în Eparhia Greco-Catolică de Oradea-Mare (1850-1900)*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2011.

Sana Silviu, *Carte, cenzură și biblioteci în nord-vestul României studii privind istoria cărții vechi și a bibliotecilor*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013.

Sana Silviu, *Cărți liturgice și de pietate în parohiile eparhiei greco-catolice de oradea mare (1850-1900)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, LII, Supliment, 2013, p. 95-113.

Sana Silviu, Ciorba Tiberiu Alexandru, Ostahie Traian, *Seminarul Tinerimii Române Unite din Oradea II. Studenți teologi (1792–1948) Dicționar biografic*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2022.

Sana Silviu, *Contribuții la istoria Bisericii Seminarului Greco-Catolic din Oradea*, în *Diversitate culturală, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX)*, Cercetătorului științific gr I dr. Dumitru Suciuc la împlinirea vârstei de 70 de ani, Coordonatori: Varga Attila, Iosif Marin Balog, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 161-168.

Sana Silviu, *Secvențe de istorie ecleziastică Studii privind istoria Eparhiei Române Unite*

cu *Roma de Oradea-Mare*, Editura Universității din Oradea, 2009.

Scurtu Elisabeta, *Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului, 1700-1948*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021.

Sigmirean Cornel, *Elite clericale: Protopopii Blajului între anii 1835-1911*, în Sigmirean Cornel, Teodor Corina (coordonatori), *Cler, biserică și societate în Transilvania sec. XVII-XX*, Argonaut, Cluj-Napoca, Symphologic Publishing, Gatineau, 2016, pp. 199-254.

Sigmirean Cornel, *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții blajului (1806-1948)*, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu Mureș, 2007.

Sima Ana Victoria, *Despre inovațiile „latine” introduse în Biserica Română Unită la jumătatea secolului al XIX-lea*, în *Identitate și alteritate, 5. Studii de istorie politică și culturală*, Editori: Bărbulescu Constantin, Bonda Ioana, Cârja Cecilia, Cârja Ion, Sima Ana Vitoria, Presa Universitară Clujană, 2011, pp. 71-82.

Sima Ana Victoria, *Moștenire intergenerațională, înrudire și prestigiu social la protopopii uniți din Transilvania (1856-1948)*, în *Școală, biserică, stat și națiune în istoria României*, Omagiu profesorului Cornel Sigmirean la împlinirea vârstei de 65 de ani, Coordonatori: Liviu Boar, Ioan Bolovan, Laura Stanciu, *Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2021*, pp. 479-496.

Sima Ana Victoria, *O Episcopie și un Ierarh. Înființarea și organizarea Episcopiei Greco-Catolice de Gherla în vremea Episcopului Ioan Alexi*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003.

Sima Victoria Ana, Cârja Ion, Vida Flaviu, *Contribuții la memorialistica greco-catolică. Însemnările lui Tit Bud – vicar foraneu al Maramureșului (1887-1917)*, în *Diversitate culturală, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX)*, Cercetătorului științific gr I dr. Dumitru Suciuc la împlinirea vârstei de 70 de ani, Coordonatori: Varga Attila, Iosif Marin Balog, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, pp. 89-108.

Sima Victoria Ana, *Percepția clerului românesc greco-catolic în relatările delegaților apostolici în Transilvania celei de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Acta Blasiensia I, Coordonatele preoției greco-catolice – istorie și actualitate – Lucrările sesiunii de comunicări științifice din 17-18 mai 2002*, Editura Buna Vestire, Blaj, 2002, pp. 251-260.

Soica Sergiu, *Arhive specifice ecleziastice, Arhivele Bisericii Greco-Catolice din România. Studiu de caz: Arhiva Episcopiei Greco-Catolice de Lugoj*, în *Revista Arhivelor Archives Review* LXXXIX (2012) No 1, pp. 29-40.

Soica Sergiu, *Cardinalul Iuliu Hossu în dosarele Securității. Note informative*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016,

Sularea Daniel, *Școală și societate. Învățământul elementar confesional în Episcopia Greco-Catolică de Gherla (1867-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008.

Șterca Șuluțiu Alexandru, *Scrieri teologice*, Ediție îngrijită, note și glosar: Ioana Mihaela Bonda, Studiu introductiv: Ioana Mihaela Bonda și Cristian Barta, Presa Universitară Clujeană, 2010.

Șularea Daniel, *Școală și societate, învățământul elementar confesional în episcopia greco-catolică de Gherla (1867-1918)*, Presa Universitară Clujeană, 2008.

Tatai Baltă Cornel, *Aportul clericilor la desfășurarea activității tipografiei din Blaj (1747-1948)*, în *Acta Blasiensia I, Coordonatele preoției greco-catolice – istorie și actualitate –* Lucrările sesiunii de comunicări științifice din 17-18 mai 2002, Editura Buna Vestire, Blaj, 2002, pp. 225-234.

Tătar-Dan Maria, „*Preoți vechi și noi*”. *Modelul preotului greco-catolic în presa religioasă a primului deceniu interbelic*, în Sigmirean Cornel, Teodor Corina (coordonatori), *Cler, biserică și societate în Transilvania sec. XVII-XX*, Argonaut, Cluj-Napoca, Symphologic Publishing, Gatineau, 2016, pp. 362-385.

Teodor Corina, *Coridoare istoriografice. O incursiune în universul scrisului ecleziastic românesc din Transilvania anilor 1850-1920*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003.

Teodor Corina, *O istorie din fărâme: protopopiatul greco-catolic al Mureșului la începutul secolului XX*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017.

Teodor Corina, *O lume de sate și preoți în Ardeal. Protopopiatul Greco-Catolic al Mureșului la începutul veacului XX*, în Sigmirean Cornel, Teodor Corina (coordonatori), *Cler, biserică și societate în Transilvania sec. XVII-XX*, Argonaut, Cluj-Napoca, Symphologic Publishing, Gatineau, 2016, pp. 255-302.

Togan Nicolae, *Istoria Protopopiatului greco-catolic al Sibiului*, Ediție îngrijită de Bianca Magdău, Petru Magdău, Presa Universitară Clujeană, 2010.

Vulea Camelia, *Edificii de cult hațegane în timpul vicarului Ștefan Moldovan (1852-*

1857), în „Acta Blasiensia II, 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Editura Buna Vestire, Blaj, 2003, pp. 431-438.

Vulea Camelia, *Preoțimea greco-catolică din vicariatul Hațegului la mijlocul secolului al XIX-lea*, în *Acta Blasiensia I, Coordonatele preoției greco-catolice – istorie și actualitate –* Lucrările sesiunii de comunicări științifice din 17-18 mai 2002, Editura Buna Vestire, Blaj, 2002, pp. 235-250.

Vultur Ioan, *Episcopii și mitropoliții Blajului în trecutul neamului românesc*, Editori: Ion Buzași, Ion Moldovan, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2021.
Xenopoliana, IV, 1996,1-4, pp. 101-112.

Zaharia Adriana, *Constantin Lucaciu, o figură istorică necunoscută*, Editura Solstițiu Satu Mare, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021.

Iacob Radu, *Istoria Diecezei Române-Unite a Orăzii Mari (1777-1929)*, Oradea, 1930.

Surse internet :

<https://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2017/06/Lista-fonduri-si-colectii-date-in-cercetare-SJAN-Alba.pdf>

<https://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2017/06/Lista-fondurilor-%C5%9Fi-colec%C5%A3iilor-date-%C3%AEn-cercetare-de-c%C4%83tre-serviciul-jude%C5%A3ean-Cluj.pdf>

https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1917-1917,_Absens,_Codex_Iuris_Canonici,_LT_.pdf